

Historia Augusta'da İmparator Caracalla*

Çev. : Murat Tozan**

Historia Augusta Üzerine

İmparator Hadrianus'tan (76-138) Numerianus'a (283-284) kadar olan dönemde Roma İmparatorluğu'nda hüküm sürenler (= *Augusti*) ve onların kalıtsal varisleri (= *Caesares*) ile tahtta hak iddia edenlerin (= *Tyranni*) yaşam öykülerini elen alan Latince biyografi koleksiyonu olan bu esere ilişkin el yazmaları Vatikan Kütüphanesi'ndeki *Codex Palatinus* nüshasından kopya edilmiştir. Avrupalı Klasik Çağ uzmanı Isaac Casaubon (1559-1614) tarafından *Historia Augusta* olarak adlandırılan eser, el yazmasında *Vitae Diversorum Principum et Tyrannorum a Divo Hadriano usque ad Numerianum Diversis compositae* başlığını taşımaktadır¹. Ancak bu koleksiyon günümüze tam olarak gelmemiştir. Koleksiyonun 244-259 yılları arasındaki biyografileri ile muhtemelen özgün adının da bulunduğu başlangıç kısmı eksiktir². Bununla birlikte eserin orijinal adının *de Vita Caesarum* (= Caesarların Yaşamı) ya da *Vitae Caesarum* (= Caesarların Yaşamları) olduğu düşünülmektedir³. Eserde biyografilerin altı farklı yazar tarafından kaleme alındığı ve bazı biyografilerin İmparator Diocletianus'a (284-305) bazılarının da I. Constantinus'a (306-337) ithaf edildiği belirtilmektedir⁴. Ancak eserin yazarı (ya da yazarları) ve kaleme alınış tarihi hakkında bilim adamları yüz yılı aşkın süredir uzlaşmamaktadırlar. Hakkındaki tartışmalar devam etse de kaynak malzemesi bakımından pek de

* Türkçe'ye çeviride, Loeb Classical Library serisinde yayımlanan *Scriptores Historiae Augustae*. (Ed. and transl. by D. Magie) London 1924. II. Cilt'te bulunan Latince-İngilizce metin izlenmiştir. Çeviriyi Latince ve İngilizce metinlerden kontrol edip her konuda fikirleriyle yardımcı olan hocam Doç. Dr. Mehmet Ali Kaya'ya teşekkürlerimi sunarım.

** Araş.Gör., E.Ü. Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR. e-mail: murat.tozan@ege.edu.tr

¹ MENZİLCİOĞLU 2002, 4.

² İPLİKÇİOĞLU 1997, 419.

³ MAGIE 1921, xi.

⁴ SARIGÖLLÜ 1983, 58.

zengin olmayan İ.S. II. ve III. yüzyıllara ilişkin verdiği bilgiler dolayısıyla eser, dönemi araştıranlar için oldukça değerlidir⁵.

El yazmasında adı geçen altı yazar; Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Vulcacius Gallicanus, Aelius Lampridius, Trebellius Pollio ve Flavius Vopiscus, *Scriptores Historiae Augustae* (= Historia Augusta'nın Yazarları ya da kısaltma ile *SHA*) olarak bilinirler. Çevirisini yapmış olduğumuz İmparator Caracalla'nın yaşamını Aelius Spartianus'un yazdığı belirtilmektedir. Ayrıca Hadrianus, Aelius, Didius Iulianus, Septimius Severus, Pescennius Niger ve Caracalla'nın kardeşi Geta'nın yaşamını da yazan odur. Bunlardan Aelius, Didius Iulianus, Septimius Severus ve Pescennius Niger'in yaşamlarının anlatıldığı biyografiler İmparator Diocletianus'a, Geta'nınki ise İmparator I. Constantinus'a ithaf edilmiştir. İmparator Hadrianus'un evlatlık oğlu Lucius Aelius Verus'un yaşamının anlatıldığı biyografide Galerius Maximianus ve Constantius Chlorus'tan *Caesar* olarak söz edilmesi, İmparator Diocletianus'a ithaf edilmiş olan biyografilerin onların Caesar olarak ilan edildikleri 293 yılı ile Diocletianus'un tahttan çekildiği 305 tarihleri arasında kaleme alındığını akla getirmektedir⁶. Spartianus aynı biyografinin başında biyografilerini yazma amacından söz ederken sadece Hadrianus'un ardından imparatorluk yapanların değil, Caesar unvanını alanların ve tahtta hak iddia edenlerin yaşamlarını da anlatacağını belirtir⁷.

Hermann Dessau'un 1889 yılında Historia Augusta'nın altı farklı yazar tarafından değil de tek bir yazar tarafından kaleme alındığını ileri sürmesinden günümüze kadar bu konu tartışılmaktadır⁸. Eserin hangi tarihte yazılmış olduğu da tartışmalıdır. 360 ile 525 tarihleri arasında çeşitli tarihler verilse de ağırlıklı görüş eserin 395 yılı civarında yazılmış olabileceğidir⁹.

⁵ İPLİKÇİOĞLU 1997, 420.

⁶ SHA, *Aelius* II 2. MAGIE 1921, xii.

⁷ SHA, *Aelius* I 1. MAGIE 1921, xii.

⁸ Bk. MENZİLCİOĞLU 2002, 1 vd. Bazı bilim adamları bu görüşe karşı çıkarken bazıları da Dessau'un görüşüne katılmaktadırlar. Ronald Syme de yaptığı edebi ve tarihsel araştırmalar sonucu eserin tek bir yazar tarafından kaleme alındığı sonucuna varmaktadır (SYME 1972, 131 vd.). Farklı araştırmacılar tarafından bilgisayar programları yardımıyla eserdeki sözcük ve cümlelerin çeşitli kullanımlarının analizleri yapılarak ulaşılan sonuçlar da farklıdır. Ian Marriott, bilgisayar analizlerinin eserde bir bütünlük olduğunu gösterdiğini, bu nedenle eserin tek bir yazar tarafından yazıldığını iddia eder (MARRIOTT 1979, 74). Buna karşılık David Sansone, Marriott'un vardığı sonucun çok sağlıklı olmadığını belirtir (SANSONE 1990, 177). Penelope J. Gurney ve Lyman W. Gurney ise farklı bir yöntem izleyerek yaptıkları bilgisayar analizlerinde verilerin eserdeki biyografilerin farklı yazarlar tarafından yazıldığını gösterdiğini savunurlar (GURNEY-GURNEY 1996, 125).

⁹ MOMIGLIANO 1954, 27 vd. İPLİKÇİOĞLU 1997, 419. MENZİLCİOĞLU 2002, 2 vd.

Eğer eserin tek bir yazar tarafından yazılmış olduğu doğru ise yazarın niçin bu yola başvurarak kendini gizlediği sorusu akla gelir. Eserde genel olarak Hıristiyanlığa karşı pagan yanlısı bir tavır olduğu¹⁰ ve eserin monarşik bir yapıya karşı Senato taraftarı gözükmemesi yazarın kendini gizleme nedenleri olarak gösterilir. *Historia Augusta*'nın 395'te yazıldığı doğru ise 391 yılında I. Theodosius (379-395) tarafından çıkarılan bir fermanla Hıristiyanlık, Roma Devleti'nin resmi dini haline getirilip pagan inanışlar yasaklanınca pagan inanaşa sahip olan yazarın bu şekilde kendisini gizlediği ve eserini daha önceden yazılmış gibi gösterdiği görüşü güç kazanır¹¹.

Historia Augusta'nın yazarı (ya da yazarları) Suetonius'tan etkilenmiştir¹² ve *Historia Augusta* muhtemelen Suetonius'un eserinin devamı olarak yazılmıştır¹³. Bu durumda eserin kayıp olan başlangıç kısmında Domitianus'tan sonra gelen imparator Nerva (96-98) ve Traianus'un (98-117) biyografilerinin bulunmuş olabileceği muhtemeldir. Eserin kullandığı kaynaklar da tam olarak bilinmemektedir¹⁴. Ancak İmparator Hadrianus'tan (117-138) Caracalla (211-217) döneminin sonuna kadar olan dönemdeki dokuz imparatorun biyografilerinin günümüze ulaşmamış Latince bir kaynağa dayandığını ve eserdeki güvenilir bilgilerin oradan kaynaklandığını düşünülmektedir¹⁵. Bu durumda çevirisini yapmış olduğumuz İmparator Caracalla'nın yaşam öyküsü eserdeki güvenilirliği nispeten yüksek biyografiler arasındadır.

¹⁰ MOMIGLIANO 1954, 23.

¹¹ MENZİLCİOĞLU 2002, 3 vd.

¹² Roma edebiyatı ve tarih yazıcılığında biyografi türünün en ünlü temsilcisi Suetonius'tur. *De Vita Caesarum* (= Caesarların Yaşamı) adlı eserinde Iulius Caesar'ın ve Domitianus'a (81-96) kadar hüküm süren on bir Roma imparatorunun yaşam öykülerini anlatmaktadır. Bk. İPLİKÇİOĞLU 1997, 440.

¹³ MENZİLCİOĞLU 2002, 6.

¹⁴ İPLİKÇİOĞLU 1997, 419.

¹⁵ SYME 1972, 124 vd.

Roma İmparatoru Antoninus Caracalla'nın Yaşamı

I 1 Septimius Severus'un ardında bıraktığı iki oğlu Geta ve Bassianus'un¹⁶ birine ordu diğerine de babası tarafından Antoninus soyadı verildi¹⁷. Bassianus imparator oldu; Geta ise kamu düşmanı ilan edildi¹⁸. 2 Bu imparatorun ataları hakkındaki bilgileri tekrarlamak sanırım gereksizdir, çünkü bu konudaki her şey zaten Severus'un Yaşamı'nda (= *Vita Severi*) etraflıca anlatıldı¹⁹. 3 Kendisi çocukluğunda sevecen ve akıllıydı; ebeveynlerine karşı saygılı, onların dostlarına karşı nazikti. Halk tarafından seviliyor ve Senato tarafından kendisine itimat ediliyordu. Dahası insanların gönlünü alabilme kabiliyeti kendisi için bir avantajdı. 4 Edebiyat konularında yetersiz olduğu ya da iyilik yapma konusunda yavaş davrandığı görülmemiştir. İhsanlarda bulunma konusunda cimri değildi ve bağışlama söz konusu olduğunda asla geç kalmazdı – en azından ebeveynlerinin himayesi altında iken böyleydi. 5 Örneğin suçluların vahşi hayvanların önüne atılarak cezalandırıldığını gördüğünde ağlar ya da gözlerini çevirirdi ve halk ondan bu nedenle çok daha fazla memnun oluyordu. 6 Daha yedi yaşında bir çocukken oyun arkadaşlarından birinin Yahudilerin dinini kabul ettiğinden dolayı şiddetli bir şekilde kırbaçlandığını duyunca uzun süre hem çocuğun babasıyla hem de kendi babasıyla görüşmek istemedi, çünkü kırbaçlanmasından onları sorumlu tutuyordu. 7 Ayrıca Severus'un Niger'e destek verdikleri için kızgın olduğu Antiokheia (= Antakya) ve Byzantion (= İstanbul) vatandaşlarına sahip oldukları eski haklar da onun aracılığıyla geri verildi²⁰. Plautianus'tan²¹ gaddarlığı dolayısıyla nefret ediyordu. 8 Ayrıca Sigillaria²² sırasında babasından aldığı bütün hediyeleri

¹⁶ Bassianus, Caracalla'nın anne tarafından olan dedesinin adı (= Iulius Bassianus) idi. Bk. SHA, *Severus* III 9. 196 yılında Severus ona M. Aurelius Antoninus adını verdi ve hayatının geri kalan kısmında resmi olarak bu isim ile tanındı. Bk. SHA, *Severus* X 3. Yaygın olarak tanındığı Caracalla (daha doğrusu *Caracallus*) lakabı ise onun Roma'da moda haline getirdiği Gallia'ya özgü bir tür pelerin adından kaynaklanır. Bk. aşağıda IX 7-8 ve ayrıca SHA, *Severus* XXI.

¹⁷ SHA, *Severus* X 5.

¹⁸ Geta'nın öldürülmesinin ardından onun heykelleri kırılmış, adı resmi yazıtlardan silinmiş ve tasviri bulunan sikkeler eritilmişti. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII 12, 6 ve DESSAU 1916, 458-460.

¹⁹ SHA, *Severus* I 1-2.

²⁰ Antiokheia kentinin Niger'in mağlubiyetinin (SHA, *Severus* IX 4) ardından elinden alınan hakları, muhtemelen Caracalla'nın *toga virilis* giymeye başladığı zaman ve onun ilk consulluğu sırasında geri verildi (SHA, *Severus* XVI 8). Byzantion, Severus'un ordusuna 196 yılında yaklaşık üç yıl süren bir kuşatmanın ardından teslim oldu (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIV 10-14). Ardından kent in sahip olduğu haklar elinden alındı, vergiye bağlandı ve surları yıkıldı.

²¹ SHA, *Severus* XIV 5.

²² SHA, *Hadrianus* XVII 3. İmparatorluk döneminde 7 gün olarak kutlanan *Saturnalia* bayramının son iki günü *Sigillaria* olarak kutlanıyordu. Bu bayram adını, bu sırada satışa

kendi isteğiyle himayesindekilere ya da öğretmenlerine hediye olarak dağıtıyordu.

II 1 Ancak bütün bunlar Caracalla'nın çocukluğunda kalmıştı. Çünkü çocukluk çağını aşınca ya babasını tavsiyeleriyle, ya yaratılışından kaynaklanan bir temayül ile ya da Makedonyalı Büyük İskender'i örnek alması gerektiğine inandığı için daha cimri, sert ve hatta acımasız bir görünüme büründü. Hatta öyle ki birçok kişi onun çocukluğunda tanıdıklarıyla aynı kişi olduğuna inanamıyordu. 2 Büyük İskender ve onun başarıları dilinden hiç düşmüyordu ve bir Senato toplantısında Tiberius ve Sulla'yı sıkça övmüştü. 3 Babasından daha kibirliydi ve erkek kardeşi çok mütevazı olduğu için onu daima küçümsüyordu. 4 Babasının ölümünün ardından²³ Muhafız Alayı'nın ordugâhına²⁴ (= *Castra Praetoria*) gitti ve orada askerlere, kardeşinin kendisine karşı bir komplö düzenlemekte olduğu yönünde şikâyetlerde bulundu. Ardından kardeşini sarayda öldürttü²⁵ ve bedeninin bir an önce yakılmasını emretti. 5 Ayrıca ordugâhta²⁶ kardeşinin kendisi için zehir hazırladığını ve annelerine saygısızlık ettiğini söyledi. Kardeşini öldürenlere herkesin gözü önünde şükranlarını sundu 6 ve onlara kendisine sadık kaldıkları için fazladan bahşiş verdi. 7 Bununla birlikte Alba'daki bazı askerler²⁷ Geta'nın ölüm haberini öfkeyle karşıladılar ve Severus'un her iki oğluna da bağlı kalacaklarına and içmiş olduklarını ve bu bağlılığın her ikisi için de devam etmesi gerektiğini ilan ettiler²⁸. 8 Ardından ordugâhın kapılarını kapattılar ve imparator, sadece Geta'yı şikâyet ederek ve ona karşı ithamlarda bulunarak değil aynı zamanda çok büyük miktarlarda paralar vererek askerleri teskin etmek suretiyle onların kızgınlıklarını yatıştırana kadar ordugâha giremedi. 9 Ardından Roma'ya döndü ve senator giysisinin

çıkarılıp çocuklara oyuncak olarak hediye edilen küçük pişmiş toprak figürinlerden (= *sigilla*) almaktadır.

²³ Septimius Severus'un 4 Şubat 211'deki ölümünün hemen ardından Caracalla ile Geta Britanya'daki isyancılarla uzlaşma sağladılar ve Mayıs ayında Roma'ya döndüler. İki kardeşin 26 Şubat 212'de Geta'nın öldürülmesine kadar devam eden ortak yönetimi Historia Augusta'nın yazarı tarafından değinilmeksizin atlanmıştır.

²⁴ *Castra Praetoria* ya da *Praetoriae Cohortes*: Bir *praetor*'un emrinde bulunan, imparatoru ve Roma kentini korumakla sorumlu özel muhafız alayı ve onların ordugâhı. Roma kentinin kuzeydoğu kesiminde, bugünkü Porta Pia yakınlarındadır.

²⁵ Geta annesinin kollarına öldürülmüştü (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII 2).

²⁶ Historia Augusta yazarı burada olayları özetleyerek anlatırken belirsizleştirmiştir. Caracalla, Geta'nın öldürülmesinin hemen ardından derhal saraydan Muhafız Alayı'nın ordugâhına gidip orada Geta'nın kendisine karşı bir entrika çevirdiğini belirtmişti. Bunun ardından askerlere bahşiş sözü vermişti. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII 3, 1-2. Herodianus, *Historia* IV 3-7.

²⁷ Septimius Severus tarafından 193 yılında Muhafız Alayı'ndan çıkarılan İkinci Lejyon "Parthica" (SHA, *Severus* VI 11) Alba'daki (bugünkü Albano) garnizona yerleştirilmişti.

²⁸ Ayrıca bk. SHA, *Geta* VI 1-2.

altına zırh giymiş bir şekilde ve silahlı bir muhafız birliğinin eşliğinde senatoya gitti²⁹. Muhafızları sıraların ortasına iki sıra halinde dizdi ve bu şekilde bir konuşma yaptı. 10 Kardeşini suçlayıp kendisini haklı çıkarmaya çalıştığı bu konuşmada kardeşinin ihanetiyle ilgili karmaşık ve tutarsız bir dille şikâyetlerde bulundu. 11 Senatoda, kardeşi Geta'ya her türlü müsamahayı göstermesine ve onu gizli bir tertipten korumasına rağmen onun kendisine karşı çok tehlikeli bir gizli suikast planı içinde olduğunu ve kendisinin kardeşçe duygularına bir karşılık vermediğini söylediğinde bu konuşmaya pek itibar edilmedi.

III 1 Bu konuşmanın ardından sürgündekilere ve yurtlarından kovulanlara memleketlerine geri dönme hakkı tanıdı. Senato'dan Muhafız Alayı'na gitti ve geceyi onların ordugâhında geçirdi. 2 Ertesi gün Capitolium'a gitti. Orada açık yüreklilikle kimleri öldürmeyi planladığını açıkladı ve ardından Papinianus³⁰ ile Cilo'nun³¹ koluna girerek saraya geri döndü. 3 Orada Geta'nın annesinin ve diğer bazı kadınların kardeşinin ölümü için ağladığını görmesi üzerine onları da öldürmeye karar verdi. Ancak kararının, kardeşinin öldürülmesindeki acımasızlığı arttıracaklarını düşünerek bu niyetinden vazgeçti. 4 Bununla birlikte Laetus'a³² bizzat zehir göndererek onu intihar etmeye zorladı. Böylece Geta'nın öldürülmesini ilk teklif eden kişi, ilk öldürülen kişi oldu. Ancak imparator sonraları birçok kez onun ölümünden duyduğu pişmanlığı dile getirdi. 5 Geta'nın cinayetinden haberi olan daha birçokları ve onun resmini onurlandıran bir adam da öldürüldü. 6 Ardından kuzeni Afer'in öldürülmesini emretti; hâlbuki bir gün önce ona, kendi sofrasından bir tabak yemek göndermişti. 7 Afer, katillerden korkarak kendini bir pencereden aşağı attı ve kırık ayağıyla sürünerek karısının yanına kadar gitti. Ancak nihayetinde katiller tarafından alay edilerek ele geçirildi ve öldürüldü. 8 İmparator Marcus'un³³ torunu Pompeianus da öldürüldü. Pompeianus, Marcus'un kızı³⁴ ile

²⁹ Geta'nın öldürülmesinin ertesi günü (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII 3, 3).

³⁰ Aemilius Papinianus, ünlü hukukçu. 205 yılında Muhafız Alayı komutanlığına getirilen Papinianus, Septimius Severus tarafından oldukça seviliyor ve güveniliyordu. Ölümüyle ilgili kayıtlar için bk. aşağıda IV 1 ve VIII 1-9 bk. ayrıca SHA, *Geta* VI 3.

³¹ L. Fabius Cilo, 193 yılının consulu idi (SHA, *Commodus* XX 1). Severus'un hükümdarlığı sırasında, 204 yılında yaptığı ikinci consulluk ve kent praefectus'luğu (= *Praefectus Urbi*) gibi önemli görevlere getirildi (bk. aşağıda IV 5). Septimius Severus ve ardından Caracalla tarafından kendisine büyük saygı duyulmasına rağmen Papinianus'un öldürüldüğü sırada neredeyse Cilo da hayatını kaybedecekti. Bk. aşağıda IV 5 ve Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII 4.

³² Muhtemelen Papinianus'un meslektaşı olan Maecius Laetus. Dio Cassius'un (*Rhomaika* LXXVII 5, 4) belirttiğine göre onu öldürmeyi planlayan Caracalla, Laetus çok hasta olduğu için kendini tutmuştu.

³³ Marcus Aurelius.

³⁴ Marcus Aurelius'un kızı Lucilla.

Pompeianus'un³⁵ oğluydu. – Lucilla ile İmparator Verus'un ölümünün ardından evlenen Pompeianus, Marcus tarafından iki kez consul yapılmıştı ve zamanın bütün önemli savaşlarının idaresinde yer almıştı. – O³⁶ da herhalde aynı şekilde haydutlar tarafından öldürülmüş gözükmektedir.

IV 1 Ardından Papinianus imparatorun gözü önünde askerler tarafından balta darbesi ile vurularak öldürüldü. Bunun üzerine imparator katile, “Benim emrimi yerine getirip bir kılıç kullanmalıydın”³⁷ dedi. **2** Patruinus³⁸ da onun emriyle Tanrılaştırılmış Pius Tapınağı'nın³⁹ (= *templum Divi Pii*) önünde katledildi ve onun cesedi Papinianus'un cesedi ile birlikte insanlık adına herhangi bir nezaket gösterilmeksizin caddelerde sürüklendi. Ayrıca Papinianus'un quaestor olan ve daha üç gün önce gösterişli bir eğlence düzenleyen⁴⁰ oğlu da öldürüldü. **3** Yine aynı günlerde Geta taraftarı olan sayısız kişi öldürüldü⁴¹ ve hatta Geta'nın işleriyle ilgilenen azatlılar bile katledildi. **4** Bu sırada hamamlarda dahi her türlü mekânda katliam yapıldı. Bazıları da yemek esnasında katledildi ki bunlardan biri bilgelikle ilgili birçok kitabı hala mevcut olan Sammonicus Serenus⁴² idi. **5** İki kez praefectusluk ve consulluk yapan Cilo da sadece kardeşler arasındaki uyumu savunduğu için büyük tehlike altına girdi. **6** Ancak kent askerlerinin⁴³ (= *urbaniciani*) Cilo'yu yakalayarak senator kıyafetini parçalamasının ve ayakkabılarını çıkarmasının ardından Antoninus onların zorbalıklarına engel oldu. **7** Bunlardan başka kentte sanki bir isyan bastırılıyormuş gibi her yerde birçok kişinin askerler tarafından yakalanıp öldürülmesiyle sonuçlanan daha bir hayli cinayet işlendi. **8** *Suffectus consul*⁴⁴

³⁵ Öldürülen Pompeianus'un babası ve Marcus Aurelius'un damadı (SHA, *Marcus Aurelius* XX 6).

³⁶ Marcus Aurelius'un torunu olan Pompeianus.

³⁷ Ayrıca bk. SHA, *Geta* VI 3.

³⁸ Valerius Patruinus, görüntüğe göre Muhafız Alayı'nın komutanı ve Papinianus ile Laetus'un meslektaşydı (*PIR* III 372).

³⁹ Forum'un kuzeydoğusunda bulunan Antoninus ve Faustina Tapınağı, günümüzde Miranda'daki Aziz Lorenzo Kilisesi'dir.

⁴⁰ Quaestorlar genellikle seçtikleri onurlu görevden duydukları minnettarlığın bir ifadesi olarak halk için gösteri, oyun ve eğlenceler düzenlerlerdi.

⁴¹ Cassius Dio'ya (*Rhomaika* LXXVII 4, 1) göre Geta taraftarı olan 20.000 kişi öldürüldü. Burada sadece en önemlileri belirtilmiştir.

⁴² Eskiye dair konularla ilgili günümüze hiç biri ulaşmayan çeşitli eserlerin yazarı. Bu yazarın *Rerum Reconditarum Libri* adlı eserinden bahseden Macrobius (*Saturnalia* III 9, 6) yazarı *vir saeculo suo doctus* (= çağının bilge kişisi) olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bk. SHA, *Geta* V 6; *Gordiani* XVIII 2. Oğlu hakkında bk. SHA, *Severus Alexander* XXX 2.

⁴³ Roma kentindeki düzeni sağlamak için *praefectus urbi*'nin emrinde bulunan üç *cohor*sluk (= asker sayısı çeşitli dönemlere göre 600 ile 1000 kişi arasında değişen) askeri birlik.

⁴⁴ Görevlerine 1 Ocak'ta başlayan consuller (ki bunlardan biri genellikle imparator idi) *consules ordinarii*; birkaç ay geçtikten sonra görevleri sona erenler ve onları takip edenler ise *consules suffecti* olarak adlandırılıyordu.

olan Helvius Pertinax'ı⁴⁵ sırf bir imparatorun oğlu olduğu için öldürdü 9 ve kardeşinin dostlarını öldürmek için ne zaman bir fırsat çıksa asla duraksamazdı. 10 Bildiriler yayımlayarak ve söylevler vererek sıkça Senato'ya ve halka karşı küstahça hakaretlerde bulunurdu ve hatta ikinci Sulla olacağını ifade etmekteydi.

V 1 Tüm bunları yaptıktan sonra Gallia'ya yöneldi⁴⁶ ve oraya varır varmaz Narbonensis'in⁴⁷ proconsulunu öldürdü. 2 Bu olay Gallia'nın yönetimi ile ilgili olan herkes arasında büyük bir korkuya neden oldu ve ona karşı bir tirana duyulan nefret oluştu. Mizaç olarak çok zalim olmasına karşın yine de zaman zaman sevecen davranışlar sergiliyordu. 3 Birçok kişinin aleyhine olan ve toplulukların haklarını çiğneyen düzenlemelerde bulunduktan sonra bir hastalığa yakalandı ve büyük acılar çekti. Ancak kendisini tedavi edenlere karşı dahi çok acımasızca davrandı⁴⁸. 4 Ardından Doğu'ya yapacağı seyahat için hazır hale geldi, fakat ilerleyişi yarıda kaldı ve Dacia'da durdu. Raetia⁴⁹ civarında bölge halkından birçok kişiyi öldürdü ve ardından askerlerine sanki Sulla'nın birlikleriymiş gibi cesaretlendirici konuşmalar yapıp onlara hediyeler dağıttı. 5 Ancak, daha önce Commodus'un yaptığı gibi⁵⁰, adamlarının kendisini tanrıların adıyla çağırmasına izin vermedi. Çünkü bir aslanı ve diğer bazı vahşi hayvanları öldürdüğü için birçokları ona⁵¹ Herakles (= lat. *Hercules*) diye hitap etmeye başlamıştı. 6 Germenleri yendikten sonra, şaka yollu ya da cidden, kendisini Germanus⁵² olarak adlandırmıştı ve yine düşüncesiz ve akılsız olduğu

⁴⁵ SHA, *Pertinax* VI 9; XV 3. Onun ölümüne söylediği nükteli bir sözün neden olduğu zannedilmektedir. Bk. aşağıda X 6 ve SHA, *Geta* VI 6.

⁴⁶ 213 yılının ilkbaharında imparatorun buraya gidişinin anısında *Profectio Augusti* lejandlı sikkeler basıldı (COHEN 1884, 508 vd., no. 508-509).

⁴⁷ *Gallia Narbonensis* eyaleti, adını başkenti Narbo'dan (= bugünkü Narbonne) almaktadır. Fransa'nın güneydoğusunda bulunan bu eyalet kuzeyde Vienne'den batıda Toulouse'a kadar uzanmaktaydı.

⁴⁸ Biyografi yazarı burada Caracalla'nın 213 yılında kuzey Raetia'da (= Bavyera) Alamlara karşı düzenlediği seferi, Germen topraklarına saldırısını ve Main Nehri üzerinde elde ettiği zaferi atlamıştır. Caracalla bu başarıları üzerine *Germanicus Maximus* zafer unvanını (= *cognomen*) almış ve *Victoria Germanica* lejandlı sikke basılmıştır (COHEN 1884, 210, no. 645-646).

⁴⁹ Burada ve sonraki cümlelerde anlatılan olayların sıralanışı doğru değildir. Burada anlatılanlar Caracalla'nın 213 yılındaki seferiyle ilişkili olmalıdır.

⁵⁰ SHA, *Commodus* VIII 5 ve IX 2; *Diadumenianus* VII 2-3.

⁵¹ Commodus'a.

⁵² Gerçekten de *Germanicus Maximus* zafer unvanını almıştı Bk. yukarıda dn. 48. Burada açıkça "öz erkek kardeş" anlamına da gelen *germanus* sözcüğü ile ilgili bir kelime oyunu yapılmaktadır. Cicero'nun "*Germanum Cimber occidit*" (*Philippicae* XI 6, 14) diyerek yaptığı bu sözcük ile ilgili bir kelime oyunu Quintilianus (*Institutio Oratoria* VIII 3, 29) tarafından aktarılmaktadır.

için Lucanialıları⁵³ yendiğini iddia ettiğinden Lucanicus unvanını alması gerektiğini savunuyordu. 7 O sıralarda birçok kişi imparatorun heykeli ya da büstünün bulunduğu yerlerde çişini yaptıkları için ya da onun büstünde bulunan çelenkleri yenileri ile değiştirmek amacıyla çıkardıkları için ölümlerine cezalandırıldılar. Hatta bazıları dört ya da üç günde bir tutan sıtma nöbetlerini engellemek için boyunlarına bir şeyler takmalarından dolayı cezalandırıldılar. 8 Ardından Muhafız Alayı'nın komutanı ile birlikte Trakya boyunca ilerledi. Buradan Asia'ya doğru geçerken gemisinin *antenna*'sı (= yelken sereni⁵⁴) kırıldı ve meydana gelen deniz kazasında büyük bir tehlike atlattı. Öyle ki korumalarıyla birlikte tutuna tutuna bir cankurtaran sandalına binebildi. Oradan filonun komutanı tarafından üç sıra kürekli gemiye (= *triremis*) alınarak kurtarıldı. 9 Çok sayıda yaban domuzu yakaladı hatta bir keresinde bir aslanla karşı karşıya geldi. Bu durumdan dolayı kendisiyle gurur duyardı. Arkadaşlarına Herakles'in yiğitliğine ulaştığını yazarak övünürdü.

VI 1 Ardından Ermeniler ve Parthlar ile olan savaşa yöneldi ve savaşın komutanlığına karakteri kendisine benzeyen bir adamı getirdi. 2 Onunla birlikte İskenderiye'ye vardı⁵⁵. Burada halkı hep birlikte gymnasionda toplanmaya çağırıldı ve onları azarlardı. Ayrıca fiziksel olarak yeterli olanların askere kaydedilmesini emretti. 3 Ancak Ptolemaios adını taşıyanların sekizincisi olan Ptolemaios Euergetes⁵⁶ örneğini takip ederek kayıtlananların hepsini öldürttü. Buna ek olarak askerlerine ev sahiplerini öldürmelerini isteyen bir emir yayınlaması İskenderiye'de büyük bir katliama neden oldu. 4 Bundan sonra Cadusilerin ve Babylonialıların toprakları boyunca ilerledi⁵⁷ ve Parth satrapları ile gayri nizami bir savaşa girişti. Öyle ki bu savaşta düşmanın üzerine vahşi hayvanlar bile salındı. 5 Daha sonra Senato'ya gerçek bir zafer kazanmış⁵⁸ gibi mektup göndermesi üzerine ona *Parthicus*⁵⁹ unvanı verildi. Zaten *Germanicus*⁶⁰

⁵³ Güney İtalya'dadır. Buradaki alay konusu çok net değildir. Muhtemelen bir çeşit sosis olan Lucanicus'un anlamı ile ilgili bir kelime oyunu kastedilmektedir.

⁵⁴ Yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder.

⁵⁵ İmparator Caracalla 214-215 kışını Bithynia'daki Nikomedia'da (= İzmit) geçirdikten sonra Anadolu boyunca seyahat ederek Antiokheia'ya (= Antakya) ulaştı. Burada bir süre kaldıktan sonra İskenderiye'ye gitti. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII 18-22.

⁵⁶ Daha doğrusu İ.Ö. 116 yılında ölen VII. Ptolemaios Physkon Euergetes. Onun zamanındaki katliam için bk. Strabon, *Geographika* XVII 12.

⁵⁷ Caracalla, İskenderiye'den Antiokheia'ya dönerek 215-216 yılının kışını orada geçirdi. 216 yılını ilkbaharında Kuzey Mezopotamya boyunca ilerleyip Dicle üzerinden Arbela'ya (= Erbil) geçti. Ancak yazarın ifadelerine rağmen Parthlar ile gerçekten bir savaş yapılmadı çünkü imparatorun ilerleyişi üzerine Parthlar kaçmıştı. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII 1, 1-2.

⁵⁸ *Victoria Parthica* lejandı bulunan sikkeler basıldı. Bk. COHEN 1884, 210 v.d., no. 647-656.

⁵⁹ Bu zafer unvanı ona 199 yılında babasının Parthlara karşı kazandığı zafer üzerine verilmişti.

unvanını babası yaşadığı sırada almıştı. 6 Bunun ardından Parthların üzerine yeni bir sefer düzenlemek niyetiyle kışı Edessa'da⁶¹ geçirdi. Bu sırada, Nisan'ın Idus'undan⁶² sekiz gün önce Megalensia⁶³ bayramında ve kendisinin doğum gününde tanrı Lunus'a⁶⁴ saygı sunmak için Carrhae'ye⁶⁵ doğru yolculuk ederken doğal ihtiyaçlarını gidermek için kenara çekildiği sırada Muhafız Alayı komutanı Macrinus'un ihaneti ile suikasta uğradı. Macrinus onun ölümünün ardından imparatorluğu ele geçirdi. Cinayetini suç ortakları Nemesianus⁶⁶ ve kardeşi Apollinaris ile *Parthica* adlı iki numaralı lejyonun⁶⁷ (= *legio secunda Parthica*) ve düzensiz süvari birliklerinin komutanlığını yapan Triccianus⁶⁸ idi. Donanma komutanı Marcus Agrippa'nın⁶⁹ da bu işten haberi olduğu gibi onun personelinden birçokları Martialis'in⁷⁰ kışkırtıcıları arasındaydı.

VII 1 Carrhae ile Edessa arasındaki yolculuğu sırasında mesanesini boşaltmak amacıyla atından indiği esnada cinayete suç ortağı olan

⁶⁰ Bk. yukarıda dn. 48.

⁶¹ Bugün Güneydoğu Anadolu'da bulunan Şanlıurfa. Caracalla 216-217 kışını orada geçirdi.

⁶² *Idus*: Roma takviminde Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim aylarının 15. ve diğer ayların 13. günü.

⁶³ Roma'da 4-10 Nisan tarihleri arasında kutlanan Büyük Ana (= Μεγάλη Μητήρ) bayramı. Cassius Dio'nun belirttiğine (*Rhomaika* LXXVIII 6, 5) göre Caracalla'nın doğum günü 4 Nisan idi.

⁶⁴ Burada Sami erkek ay tanrısı Sin kastedilmektedir. Carrhae'de (= Harran) tapınılan bu tanrı kentin sikkelerinde tasvir edilmiştir. Lunus adı bu tanrının cinsiyetinin erkek olduğunu belirtmek amacıyla uydurulmuş gibi görünmektedir. Bu ad günümüz araştırmacıları tarafından yanlış bir şekilde tüm Anadolu'da tapınılan Phryg ay tanrısı Men'i (= Μήν) ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak gerçekte bu tanrının Lunus olarak isimlendirildiğine ilişkin hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Bk. ROSCHER 1884 II, 2689. Aşağıda caput VII 3-5'de, Sin tapınımı yanlış bir şekilde ele alınarak Σελήνη ile karıştırılmıştır ve Herodianus'un (IV 13, 3) aktardığına göre Caracalla, Selene tapınağını ziyaret etmek amacındaydı.

⁶⁵ Bugünkü Harran. Crassus'un İ.Ö. 53 yılında Parthlara mağlup olduğu yer olarak ün kazanmıştı.

⁶⁶ Nemesianus ve Apollinaris, Muhafız Alayı'nın askeri tribunları idiler.

⁶⁷ Bk. yukarıda dn. 27.

⁶⁸ Caracalla ve Macrinus zamanlarında *legio II Parthica*'nın komutanlığını yapan Aelius Decius Triccianus, daha sonra Macrinus tarafından *Pannonia Inferior* Eyaleti valiliğine atandı (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII 13; LXXIX 4).

⁶⁹ Köle olarak doğmuş ve Septimius Severus zamanında *advocatus fisci* (= imparatorluk hazinesini idare eden üst düzey görevli) görevini yapmıştı. Caracalla tarafından *a cognitionibus* (= imparatorun hazır bulunduğu davalarla ilgili belge ve dokümanları hazırlayan görevli) ve *ab epistulis* (= imparatorluğun resmi yazışmalarından sorumlu en üst düzey görevli) görevlerine getirildikten sonra Senato sınıfına kaydedildi. Macrinus onu önce Pannonia sonra da Dacia valiliğine atadı (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII 13). Burada sözü edilen donanma muhtemelen birlikleri Anadolu'ya nakletmek için kullanılıyordu.

⁷⁰ Gerçek katil Iulius Martialis eski bir asker olup o sırada *evocatus* (= askerlik hizmetini tamamlamasının ardından orduya çağırılan veteran) olarak görev yapıyordu ve *centurio* (= lejyon subayı) olmasını reddettiği için Caracalla'ya kin besliyordu (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII 5, 3).

korumalarının ortasında iken öldürüldü. 2 Seyisinin, atına binmesi için ona yardımcı olduğu sırada karnına bir hançer saplaması üzerine herkes bu işi Martialis yaptı diye hep bir ağızdan bağırmaya başladı. 3 Tanrı Lunus'tan söz ettiğimiz için, derin bilgi sahibi olan insanların hepsi tarafından kuşaktan kuşağa aktarılan ve günümüzde de özellikle Carrhae halkı tarafından devam ettirilen bir inanış bilinmelidir. Bu inanışa göre her kim bu tanrının Luna adıyla ve kadın cinsiyetiyle adlandırılması gerektiğine inanırsa o kişi daima kadınlara ve kölelerine tabi olur; 4 oysaki bu tanrının erkek olduğuna inanan, karısına hâkim olur ve hiç bir kadının tuzağına düşmezdi. 5 Bu nedenle Yunanlılar ve Mısırlılar, bir kadından “erkek” olarak söz edermiş gibi aynı şekilde Luna'dan “tanrı” olarak söz ederler; bununla birlikte gizli ayinlerinde eril Lunus adını kullanırlar.

VIII 1 Birçoklarının Papinianus'un ölümü⁷¹ hakkında bir şeyler anlattığını biliyorum. Ancak onlar, ölüm nedenini bilmediklerini bir şekilde ifşa ederler ve onların her biri olayı farklı bir biçimde anlatırlar. Fakat ben böylesine büyük bir insanın öldürülmesi hakkında sessiz kalmaktansa onun öldürülmesine ilişkin çeşitli görüş farklılıklarını yazmayı tercih ettim. 2 Papinianus'un İmparator Severus'un yakın dostu olduğu – ki bazıları tarafından onunla ikinci eşi⁷² aracılığıyla akraba olduğu söylenir – ve Severus ile beraber Scaevola'nın⁷³ idaresi altında eğitim aldığı ayrıca Severus'un ardından *advocatus fisci* görevine geldiği çoğunlukla belirtilir⁷⁴. 3 Yine belirtildiğine göre Severus onu özellikle iki oğlunun yetiştirilmesiyle görevlendirmişti ve bu nedenle o, daima Antoninus kardeşleri uzlaştırmaya çalışmıştı 4 hatta Bassianus, kardeşini hainlikle suçladığında Geta'yı öldürmemesi için ona yalvarmıştı ve bu nedenden dolayı Geta'yı destekleyenler ile birlikte askerler tarafından Antoninus'un sadece onayı ile değil, hatta teşvikiyle öldürülmüştü. 5 Ayrıca birçoklarının anlattığına göre Bassianus kardeşini öldürdükten sonra Papinianus'a bu cinayeti Senato'da ve halkın önünde açıklayarak örtbas etmesini emretmiş, Papinianus da cevap olarak gerçekleşen bir kardeş katlini savunmanın çok kolay olamayacağını belirtmişti. 6 Bir diğer hikayeye göre ise Papinianus, katilin durumunu düzeltmek için Geta'nın aleyhinde bir konuşma hazırlamayı reddetmiş ve red cevabında öldürülen masum bir adamı suçlamanın ikinci bir cinayet olacağını

⁷¹ Bk. yukarıda IV 1.

⁷² Iulia Domna.

⁷³ Q. Cervidius Scaevola (SHA, *Marcus Aurelius* XI 10).

⁷⁴ Septimius Severus'un bu görevde bulunduğu ilişkin ifadeler SHA (*Geta* II 4), Eutropius (*Breviarium ab urbe condita* VIII 18) ve Aurelius Victor'da (*Caesares* XX 30) geçer. Ancak eserde Severus'un yaşamının anlatıldığı bölümde böyle bir şeyden söz edilmemesi, bunun gerçekliğine şüpheyle bakılmasına neden olmuştur. Bk. *PIR* III 213.

söylemişti. 7 Bunların hiçbirisi gerçekler ile bağdaşmaz. Çünkü Muhafız Alayı'nın komutanı konuşma hazırlayamazdı. Bunun yanı sıra Papinianus'un Geta'nın taraftarlarından biri olduğu için öldürüldüğü herkes tarafından kabul edilmektedir. 8 Ayrıca anlatılan başka bir hikâyeye göre, askerler tarafından yakalanan Papinianus öldürülmek için saraya götürüldüğü sırada şayet kendisinin ardından görevine getirilecek olan kişi, bu komutanlık rütbesine (= *praefectura*) yapılan acımasız saldırının intikamını almazsa bunun büyük bir ahmaklık olacağını söyleyerek geleceğe yönelik bir önsezide bulunmuştu. 9 Bu durum gerçekten de oldu. Zira önce de belirttiğimiz üzere⁷⁵ Macrinus, Antoninus'u öldürdü. 10 Ardından Macrinus, ordugâhta oğlu ile birlikte imparator ilan edildikten sonra Diadumenianus adlı oğluna Antoninus⁷⁶ adını verdi. Çünkü Muhafız Alayı tarafından çok büyük bir arzuyla bir Antoninus isteniyordu.

IX 1 Bassianus kırk üç yıl yaşadı⁷⁷ ve altı yıl hüküm sürdü. 2 Resmi cenaze töreni yapılarak mezarına taşındı. Ardında bir oğlunu bıraktı ki oğlu daha sonra babası gibi Marcus Antoninus Heliogabalus⁷⁸ (= Elagabalus) adını aldı. Çünkü Antoninusların adı insanların aklına öylesine yerleşmişti ki çıkması mümkün değildi. Zira Augustus adı gibi bu da herkesin kalbine kök salmıştı. 3 Kişilik olarak kötü idi ve zalim babasından bile daha acımasızdı. Yemek yerken ağgözlüydü ve şaraba düşküdü, ev halkı tarafından sevilmezdi. Muhafız Alayı hariç bütün birlikler ondan nefret ederdi. Kısacası, kardeşi ile arasında herhangi bir benzerlik yoktu. 4 Onun Roma'ya bıraktığı kamusal yapılardan biri kendi

⁷⁵ Bk. yukarıda VI 6.

⁷⁶ SHA, *Macrinus* II 5; V 1.

⁷⁷ Bu ifade Caracalla'nın, İmparator Septimius Severus'un ilk eşi Pacciana Marciana'nın çocuğu olduğu inancına dayanan yanlış bir ifadedir. Bk. aşağıda dn. 85. Caracalla öldüğü sırada yirmi dokuz yaşındaydı (Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII 6, 5).

⁷⁸ SHA, *Heliogabalus* I 1, dn. 1. [= Bu imparatorun gerçek adı Varius Avitus idi. Iulia Soaemias (ya da Symiamira) ile Sex. Marius Marcellus'un oğulları idi. Tahta geçme iddiasını güçlendirmek için büyükannesi Maesa, onun Caracalla'nın öz oğlu olduğunu ilan etti (SHA, *Marcus Aurelius* IX 4). Ardından resmi olarak M. Aurelius Antoninus adı ile imparator olan Elagabalus, yazıtlarında düzenli olarak Antoninus'un (= Caracalla) oğlu ve Severus'un torunu olarak adlandırılır. Emessa (= bugün Suriye'de bulunan Humus) kentinin koruyucu tanrısı olan Elagabalus'un kalıtsal rahibi olduğu için bu tanrının adıyla adlandırılmıştır. Ancak bu adı asla resmileşmemiştir ve bu adın onun hayatı sırasında kullanıldığına ilişkin elimizde kanıt bulunmamaktadır. Bk. BUTLER 1910, 119. Latince yazan yazarlar (Scriptores Historiae Augustae, Aurelius Victor, Eutropius) onu daima yanlış olarak Heliogabalus adıyla anarlar. Bu imparator bazen Bassianus olarak adlandırılrsa da (örn. SHA, *Macrinus* VII 4; IX 4; Herodianus, *Historia* V 3, 6) bu ismi taşımış olduğuna ilişkin elimizde gerçek bir kanıt bulunmamaktadır.]

adı ile anılan ünlü hamamlardır⁷⁹. Öyle ki mimarlar, bu yapının *cella soliaris*'inin⁸⁰ onun tarafından yaptırılan yöntemle bir daha inşa edilemeyeceğini belirtirler. 5 Çünkü bütün tonozların, altlarına yerleştirilmiş olan tunç ya da bakır ızgaralara dayandığı söylenir. Hatta deneyimli mühendisler, onun yaptırdıkları kadar büyük boyutta olanların o yöntemle yapılamayacağını belirtmektedirler. 6 Ardından kalan bir diğer yapı da babasına atfedilen bir porticodur. Bu porticoya hem zafer törenleri hem de savaşlarını içeren başarılarının bulunduğu bir kayıt ekleme niyetindeydi. 7 Kendisi bir giysiden dolayı Caracallus adını aldı. Topuklara kadar uzanan bu giysi⁸¹ onun sayesinde halka mal oldu ve onun zamanından önce revaçta değildi. 8 Bu nedenle günümüzde özellikle Romalı plebler arasında yaygın olan bu tür başlıklı pelerinler hala *Antoniniana* olarak adlandırılır. 9 Ayrıca hamamının (yani Antoniniana Hamamı) tarafına yeni bir cadde⁸² yaptırdı ki Roma'da bulunan bütün caddeler arasında ondan daha güzelini bulmak zordur. 10 Roma'ya İsis kültünü getirdi ve her yerde bu tanrıçaya muhteşem tapınaklar inşa ettirdi. Bu tanrıçanın dinsel törenlerini daha önce kutlananlardan çok daha derin bir saygı ile kutladı. 11 Bununla birlikte nasıl olup da onun İsis tapınımını Roma'ya getiren ilk kişi olduğunun söylenmesi benim için bir merak kaynağıdır. Çünkü Antoninus Commodus da bu dinsel törenleri kutlamış, hatta Anubis heykelini getirtmiş ve dinsel törenlerle ilgili bütün duruşları gerçekleştirmişti⁸³. Bassianus muhtemelen sadece tanrıçanın şöhretini arttırmıştı. Zira gerçekten tanrıçayı Roma'ya getiren ilk kişi o değildi. 12 Cenazesi, onun adını taşıyan yerin ayrıca ebedi ikametgâh olarak bedenini kapsaması için Antoninusların mezarının⁸⁴ içine yerleştirildi.

⁷⁹ Etkileyici kalıntıları günümüze kadar gelen ünlü *Thermae Antoniniana* ya da Caracalla Hamamları, Via Appia üzerinde bugünkü Porta San Sebastiano'da bulunur. Bu hamam Elagabalus ve Severus Alexander tarafından inşa edilen bir portico ile çevrelenmiştir. Bk. SHA, *Heliogabalus* XVII 8-9; *Severus Alexander* XXV 6.

⁸⁰ Biyografi yazarı anlamı tam olarak bilinmeyen bu terim ile ya *frigidarium*'u (= soğukluk) ya da içerisinde büyük bir yüzme havuzu bulunan büyük giriş salonunu kastetmektedir. Bu salonun tonozlarını destekleyen birbirine perçinlenmiş demir çubuklardan oluşan bir çeşit ızgaralar, kalıntılardan büyük miktarlarda ele geçirilmiştir. Bk. MIDDLETON 1892 II, 163.

⁸¹ Bk. yukarıda dn. 16.

⁸² Muhtemelen Via Appia ile kesişerek Caracalla Hamamlarının (= *Thermae Antoniniana*) güney tarafına açılan *Vicus Sulpicius* adlı cadde (SHA, *Heliogabalus* XVII 8).

⁸³ Ayrıca bk. SHA, *Commodus* IX 4 ve 6; *Pescennius Niger* VI 9. İsis tapınımına ait ayinlerin bir parçası olarak yapılan tören alaylarında belli noktalarda durulup tanrıçanın onuruna ilahiler söylenirdi. Yazar metinde *pausas edere* ifadesi ile tören alayı esnasında durulup ilahi okunmasını kastetmektedir.

⁸⁴ Burada *Sepulcrum Hadriani* kastedilmektedir (SHA, *Severus* XIX 3).

X 1 Üvey annesi Iulia ile ne şekilde evlendiği hakkında söylenenleri bilmek önemlidir⁸⁵. 2 O çok güzel bir kadındı ve bir keresinde vücudunun önemli bir kısmını umursamaz bir şekilde gösterdiği sırada Antoninus'un "Eğer mümkün olsaydı isterdim" demesi üzerine "Eğer istiyorsan yapabilirsin; imparator olduğunun ve yasalar çıkardığının farkında değil misin? Yoksa onlara boyun mu eğeceksin?" diye cevap verdiği söylenir. 3 Bu sözler üzerine onun suç işlemeye yönelik şiddetli tutkusu güçlendi ve bu evliliği gerçekleştirdi ki tek amacının bunu engellemek olan yasalar yaptığının gerçekten de farkındaydı. 4 Annesi ile (çünkü başka türlü adlandırılmaz) evlendiğinden kardeş katline bir de ensesti ekledi. Çünkü evlilik ile birleştiği kadın kısa bir süre önce oğlunu katlettiği kişiydi. 5 Buraya ona karşı yapılan bir alayı eklemek yersiz olmaz. 6 Şöyle ki o Germanicus⁸⁶, Parthicus⁸⁷, Arabicus⁸⁸ ve Alamannicus⁸⁹ (çünkü o Alamanlara karşı da galip gelmişti) zafer unvanlarını alınca; hem kardeşi Geta'yı öldürdüğü için hem de Doğu'ya doğru ilerleyişi sırasında çıkan bir dizi çatışmada yendiği Gothlara, Getae denildiği için Pertinax'ın oğlu Helvius Pertinax'ın alay eder bir şekilde ona "Bu diğerlerinin yanına Geticus Maximus'u da ekle lütfen" dediği belirtilir⁹⁰.

XI 1 İleride onun hayat öyküsünde anlatacağımız üzere, Geta'nın ölümünü haber veren birçok kehanet alameti görüldü⁹¹. 2 Geta, bu hayattan daha önce ayrılmış olmakla beraber biz yine de alışılmış planımızı takip ederek daha önce doğan ve daha önce yönetime geleni önce anlattık. 3 Yine bu münasebetle, babası hayatta olmasına rağmen ayaklarından rahatsızlık çektiği için Severus'un artık imparatorluğu yönetemeyeceğini fark eden askerler Caracalla'yı Augustus olarak çağırdıkları sırada askerlerin ve tribunların gizli tertibi bastırılınca Severus'un onu öldürmeyi düşündüğü; ancak büyük etkiye sahip komutanların (= *praefecti*) buna karşı çıktığı söylenir. 4 Diğer yandan bazıları da komutanların onun öldürülmesini isterken Severus'un bu hareketin sadece bir vahşet olarak algılanıp adını lekelemesinden korkarak bunu

⁸⁵ Caracalla ile Iulia Domna arasındaki ensest ilişki uydurmacası ve aynı şekilde Iulia'nın imparatorun üvey annesi olduğuna ilişkin yanlış ifade (Iulia Domna'yı karalamak isteyen) ortak bir tarihsel geleneğe dayanıyor gibi görünmektedir. Aynı ifadeler için bk. SHA, *Severus XVIII* 8 ve XX 2.

⁸⁶ Bk. yukarıda dn. 48.

⁸⁷ Bk. yukarıda dn. 59.

⁸⁸ *Arabicus* zafer unvanı sikkelerde ya da resmi yazıtlarda bulunmamaktadır. Ancak 213-214 yıllarına ait az sayıda eyalet yazıtında bu unvan görülmektedir. Bu nedenle bu unvan resmi olarak verilmemiş ya da çok kısa bir süre için verilmiş olmalıdır. Bk. ROHDEN 1896, 2437.

⁸⁹ *Alamannicus* zafer unvanını taşıdığına ilişkin herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

⁹⁰ Bu anekdot için ayrıca bk. SHA, *Geta VI* 6.

⁹¹ SHA, *Geta III* 2-9; IV 5.

reddettiğini söylerler. Zira bu genç adam gerçekte askerler suçlu olduğu halde bu düşüncesiz ve aptalca hareketin cezasını son derece şiddetli bir şekilde cezalandırılmanın lekesiyle – yani babası tarafından öldürülmüş gibi görünerek – ödeyecekti. 5 Bununla birlikte, tek bir cümlede toplayacak olursak kardeş katili ve enstet işleyicisi; babasının, annesinin, kardeşinin düşmanı ve insanların en zalimlerinden olan bu imparatoru, katili Macrinus askerlerden ve özellikle Muhafız Alayından korkusundan dolayı tanrıların katına yükseltti⁹². 6 Ona ait bir tapınak, bir Salius rahipleri kurulu⁹³ (= *Salii*), bir Antoninus *Sodalisleri* kurulu⁹⁴ (= *Sodales Antoniniani*) bulunmaktadır⁹⁵. Faustina'nın sadece tapınağını değil, onun tanrısal adını da kendi üzerine aldı. 7 Onun adına kocası tarafından Toros Dağları'nın eteklerinde yaptırılan bu tapınağa⁹⁶ daha sonra onun oğlu Heliogabalus Antoninus (= Elagabalus) tarafından ya kendisi için ya Suriyeli Iupiter (= *Iovis Syrius*) için ya da Güneş (= *Sol*) için – hangisi olduğu kesin değildir – bir kutsal alan yaptırıldı⁹⁷.

⁹² Caracalla'nın Macrinus'un talebi üzerine tanrılaştırılmasından Cassius Dio (*Rhomaika* LXXVIII 9, 2) da söz eder. Elagabalus ve Severus Alexander dönemlerine ait sikke ve yazıtlarda o, *Divus Magnus Antoninus* olarak adlandırılmaktadır.

⁹³ Mars Gradivus'un rahipleri olan Saliuslar Kurulu'nun (= *Salii*) Roma'nın ikinci kralı Numa Pompilius tarafından oluşturulduğu söylenir. Geç dönemlerde dahi particiler arasından seçilen bu rahipler topluluğunda on iki kişi bulunuyordu. 1 Mayıs'ta başlayıp izleyen günlerde devam eden, Mars'ın adına düzenlenen festival, Saliuslar tarafından düzenlenirdi. Bu festival sırasında Saliuslar geleneğe göre resmi giysilerini giyerek kenti dolaşırlar, şarkılar söyleyerek dans ederlerdi. İmparatorluk zamanında bazı imparatorların adları bu şarkılara eklenerek bu imparatorlara tanrısal onurlar veriliyordu. İlk kez Augustus'a verilen bu onur zamanla başka imparatorlara da verildi. Örneğin Verus öldüğünde onun adı Marcus Aurelius'un emri ile *Salius* şarkılarına dahil edilmişti Bk. SHA, *Marcus Aurelius* XXI 5.

⁹⁴ *Sodales*, tanrılaştırılan bir imparator adına oluşturulmuş olan kütlden sorumlu rahipler kuruludur. İmparatorluk döneminde bu türde toplam dört heyet bulunmaktadır: Augustus kültü için oluşturulan *Sodales Augustaes*, Claudius'un tanrılaştırılmasının ardından *Sodales Augustaes Claudiales* olarak genişletildi. İmparator Vespasianus'un ölümünden sonra *Sodales Flaviales* kuruldu ve oğlu İmparator Titus'un tanrılaştırılmasının ardından *Sodales Flaviales Titiales* olarak genişletildi. İmparator Hadrianus için *Sodales Hadrianales* ve 161 yılında ise *Sodales Antoniniani* oluşturulmuştur. Bir teoriye göre bir *sodales* denilen rahipler kurulu, aynı aileden olan imparatorların kütllerinden sorumlu idiler. *Sodales Antoniniani* rahipleri Marcus Aurelius zamanında *Sodales Antoniniani Veriani* adını almış, Marcus'un tanrılaştırılmasının ardından bu ada *Marciani*, Pertinax'ın ölümünün ardından *Helviani* (SHA, *Pertinax* XV 4), Severus'tan sonra *Severiani* (*CIL* VI 1365), Severus Alexander'in ardından *Alexandriani* (SHA, *Severus Alexander* LXIII 4) eklenmişti. Bk. SHA, *Hadrianus* XXVII 3, s. 81, dn. 3 ve *Marcus Aurelius* XV 4, s. 171, dn. 6.

⁹⁵ Bu ifade tam olarak doğru değildir. Bk. SHA, *Marcus Aurelius* XV 4. Onun onuruna herhangi bir *Salius* da oluşturulmamıştı.

⁹⁶ Ayrıca bk. SHA, *Marcus Aurelius* XXVI 4.

⁹⁷ Ayrıca bk. SHA, *Marcus Aurelius* XXVI 9 ve *Heliogabalus* I 5 vd.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR LİSTESİ

- BUTLER 1910 O. F. BUTLER, *Studies in the Life of Heliogabalus*. New York.
- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*. I vd. Berlin 1862 vd.
- COHEN 1884 H. COHEN, *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain*. I-VII. (Second Edition) Paris 1880-1892. [IV: Paris, 1884]
- DESSAU 1916 H. DESSAU, *Inscriptiones Latinae Selectae*. Berlin 1892-1916.
- GURNEY-GURNEY 1996 P. J. GURNEY - L. W. GURNEY, "Disputed Authorship: 30 Biographies and Six Reputed Authors. A New Analysis by Full-Text Lemmatization of the *Historia Augusta*". Şurada: *Conference Abstracts of the 1996 Joint International Conference of the ALLC and ACH*, University of Bergen, Norway, 123-125.
- İPLİKÇİOĞLU 1997 B. İPLİKÇİOĞLU, *Eski batı Tarihi I. Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*. Ankara; TTK Yay..
-
- JRS *The Journal of Roman Studies*. Society for the Promotion of Roman Studies. London.
- JWCI *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*. The Warburg Institute. University of London.
- MAGIE 1921 D. MAGIE, *The Scriptores Historiae Augustae*. I. Cilt. London 1921.
- MARRIOTT 1979 I. MARIOTT, "The Authorship of the *Historia Augusta*: Two Computer Studies". *JRS LXIX* (1979) 65-77.
- MENZİLCİOĞLU 2002

- Ç. MENZİLCİOĞLU, *Historia Augusta: Filozof-İmparator Marcus Aurelius Antoninus*. İstanbul.
- MIDDLETON 1892 J. H. MIDDLETON, *The Remains of Ancient Rome*. I-II. London.
- MOMIGLIANO 1954 A. MOMIGLIANO, "An Unsolved Problem of Historical Forgery: The *Scriptores Historiae Augustae*". *JWCI* XVII 1/2 (1954) 22-46.
- PIR *Prosopographia Imperii Romani saeculi I, II, III*. Ed. E. Klebs. I-III. Berolini 1897-1898.
- RE *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearb. unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen hrsg. von G. Wissowa. Stuttgart.
- ROHDEN 1896 P. von ROHDEN "Aurelius". Şurada: *RE* II/2, 1431-2545.
- ROSCHER 1884 W. H. ROSCHER, *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*. I-VI. Leipzig 1884-1937.
- SANSONE 1990 D. SANSONE, "The Computer and the *Historia Augusta*: A Note on Marriott". *JRS* LXXX, 174-177.
- SARIGÖLLÜ 1983 A. SARIGÖLLÜ, *Roma Edebiyatında Tarih*. Ankara.
- SYME 1972 R. SYME, "The Composition of the *Historia Augusta*". *JRS* LXII, 123-133.

Murat Tozan

